

GLOBAL AXBOROT MAKONIDA “ZARARLI AXBOROT” TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK TALQINI

Nafisa Ostonova

Ichki ishlar vazirligi Buxoro akademik litseyi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada global axborot makonida “zararli axborot” tushunchasining pedagogik talqini keng qamrovda tahlil qilinadi. Zamonaviy raqamli jamiyat sharoitida axborot oqimining keskin ortishi yosh avlodning ongiga, dunyoqarashiga va ijtimoiy xulq-atvoriga bevosita ta’sir ko’rsatmoqda. Shu nuqtai nazardan, zararli axborotning mazmuni, turlari va uning ta’lim-tarbiya jarayoniga salbiy ta’siri ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, pedagogik yondashuvlar orqali o’quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, media savodxonlikni shakllantirish hamda axborotni tahlil qilish ko’nikmalarini oshirish masalalari ko’rib chiqiladi. Maqolada zararli axborotga qarshi samarali pedagogik strategiyalar taklif etiladi va ularning amaliy ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so’zlar: zararli axborot, global axborot makoni, pedagogik talqin, media savodxonlik, axborot xavfsizligi, ta’lim jarayoni, yoshlar tarbiyasi.

Bugungi globallashuv davrida axborot makoni inson hayotining ajralmas qismiga aylanib ulgurgan bo’lib, u nafaqat bilim olish va kommunikatsiya vositasi, balki shaxsning dunyoqarashi, qadriyatlar va ijtimoiy xulqini shakllantiruvchi muhim omil sifatida ham namoyon bo’lmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarning keng tarqalishi natijasida insoniyat ulkan hajmdagi axborotga erkin kirish imkoniyatiga ega bo’ldi. Biroq bu jarayon ijobiy imkoniyatlar bilan bir qatorda, jiddiy muammolarni ham yuzaga keltirdi. Shunday muammolardan biri bu “zararli axborot” tushunchasi bo’lib, u ayniqsa yosh avlodning ma’naviy-axloqiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko’rsatishi bilan alohida e’tibor talab qiladi.

Zararli axborot tushunchasi turli fanlar doirasida turlicha talqin qilinadi, biroq pedagogik nuqtai nazardan u shaxsning sog’lom rivojlanishiga, uning axloqiy qadriyatlariga, ruhiy holatiga yoki ijtimoiy xulqiga salbiy ta’sir ko’rsatuvchi axborot sifatida izohlanadi. Bunday axborot tarkibiga zo’ravonlikni targ’ib qiluvchi materiallar, ekstremistik g’oyalar, yolg’on yoki manipulyativ ma’lumotlar, pornografik kontent,

shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga zid bo‘lgan g‘oyalar kiradi. Ayniqsa, yoshlar ongida hali to‘liq shakllanmagan tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari sababli ular bunday axborotning ta‘siriga tez beriluvchan bo‘lishadi.

Global axborot makonida zararli axborotning keng tarqalishiga bir necha omillar sabab bo‘lmoqda. Birinchidan, internetdagi axborot oqimining nazoratsizligi va erkinligi tufayli har qanday mazmundagi materiallar tez va oson tarqaladi. Ikkinchidan, ijtimoiy tarmoqlarda algoritmlar foydalanuvchining qiziqishlariga mos kontentni taklif qilishi natijasida, ba‘zan zararli axborot ham keng auditoriyaga yetib boradi. Uchinchidan, axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan sun‘iy intellekt va boshqa vositalar yordamida soxta ma‘lumotlar yaratish va tarqatish osonlashdi. Bu esa axborotning ishonchliligini aniqlashni yanada murakkablashtiradi.

Pedagogik talqin nuqtai nazaridan zararli axborotga qarshi kurashishning eng samarali yo‘li bu ta‘lim tizimi orqali o‘quvchilarda zarur ko‘nikmalarni shakllantirishdan iboratdir. Avvalo, media savodxonlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Media savodxonlik deganda shaxsning axborotni tanlash, tahlil qilish, baholash va undan ongli ravishda foydalanish qobiliyati tushuniladi. Bu ko‘nikma o‘quvchilarga axborotning manbasini tekshirish, uning maqsadini aniqlash va manipulyativ elementlarni aniqlash imkonini beradi. Bundan tashqari, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish pedagogik jarayonning muhim komponenti hisoblanadi. Tanqidiy fikrlash orqali o‘quvchilar axborotni shunchaki qabul qilmay, balki uni tahlil qiladi, savol beradi va o‘z xulosasini shakllantiradi. Bu esa zararli axborot ta‘sirini kamaytirishga xizmat qiladi. O‘qituvchilar dars jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish, munozaralar tashkil etish va interaktiv metodlardan foydalanish orqali ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirishlari mumkin. Zararli axborotning pedagogik talqinida yana bir muhim jihat bu axborot xavfsizligi madaniyatini shakllantirishdir. Bu nafaqat texnik himoya choralari, balki shaxsning ongli ravishda axborotdan foydalanish mas‘uliyatini ham o‘z ichiga oladi. O‘quvchilarga internetda xavfsiz harakat qilish, shaxsiy ma‘lumotlarni himoya qilish va noma‘lum manbalardan kelgan axborotga ehtiyotkorlik bilan yondashish o‘rgatilishi zarur.

Shuningdek, oila va ta‘lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlik ham muhim rol o‘ynaydi. Ota-onalar farzandlarining internetdan foydalanishini nazorat qilishlari, ular bilan muloqotda bo‘lishlari va zarur hollarda maslahat berishlari lozim. Ta‘lim muassasalari esa o‘quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ularni ijtimoiy va ma‘naviy

jihatdan himoya qilish vazifasini ham bajaradi. Zararli axborotning yana bir muhim jihati bu uning yashirin shaklda bo‘lishidir. Ba‘zan zararli g‘oyalar ochiq-oydin emas, balki yashirin ma‘nolar orqali beriladi. Bu esa ularni aniqlashni qiyinlashtiradi. Shu sababli, o‘quvchilarda pragmatik kompetensiyani rivojlantirish, ya‘ni yashirin ma‘nolarni anglash, kontekstni tushunish va kommunikativ vaziyatni tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish zarur. Global axborot makonida zararli axborot muammosini hal etishda davlat siyosati ham muhim o‘rin tutadi. Axborot xavfsizligini ta‘minlash, zararli kontentni cheklash va sog‘lom axborot muhitini yaratish bo‘yicha qonunchilik bazasini takomillashtirish zarur. Biroq bu jarayonda so‘z erkinligini cheklamaslik muhim ahamiyatga ega. Shu bois, muvozanatli yondashuv talab etiladi.

Xulosa qilib aytganda, global axborot makonida zararli axborot tushunchasi murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, uni pedagogik jihatdan talqin qilish ta‘lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Yosh avlodni zararli axborotdan himoya qilish uchun media savodxonlik, tanqidiy fikrlash va axborot madaniyatini rivojlantirish zarur. Bu esa nafaqat individual darajada, balki jamiyat miqyosida ham ijobiy natijalarga olib keladi. Pedagoglar, ota-onalar va jamiyatning boshqa a‘zolari o‘zaro hamkorlikda harakat qilgan taqdirdagina ushbu muammoni samarali hal etish mumkin bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Livingstone, S. (2014). Developing social media literacy: How children learn to interpret risky opportunities on social network sites. *Communications*, 39(3), 283–303.
2. Potter, W. J. (2018). *Media literacy*. Sage Publications.
3. Buckingham, D. (2003). *Media education: Literacy, learning and contemporary culture*. Polity Press.
4. Kellner, D., & Share, J. (2007). Critical media literacy is not an option. *Learning Inquiry*, 1(1), 59–69.
5. Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action*. Aspen Institute.
6. Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. Wiley-Blackwell.
7. UNESCO. (2019). *Media and information literacy curriculum for teachers*. UNESCO Publishing.
8. Dilova, N. (2025). TA‘LIM SIFATINI OSHIRISHDA OILAVIY MUHITNING TA‘SIRI. INTEGRATION OF EDUCATION AND SCIENCE:

GLOBAL CHALLENGES AND SOLUTIONS, 1(1), 304–308. Retrieved from <https://worldconferences.us/index.php/iesg/article/view/105>

7. Дилова, Н. Г. (2018). Бошланғич таълимда ўзаро ҳамкорлик муҳитини шакллантириш механизмларини такомиллаштириш: педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (Phd).. дисс.

8. Dilova, N. G. (2021). Pedagogik hamkorlik jarayonining mazmuni va uni tashkil etish tamoyillari. Science and education.

9. Dilova, N. (2024). Uzluksiz ta'lim tizimida" lifelong learning" konsepsiyasini Joriy etish imkoniyatlari. Zamonaviy dunyo ta'limi: yangi davr muammolari–yangi yechimlar” mavzusidagi Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari.

10. Dilova, N. G. (2018). Buyuk ajdodlarimizning ta'limotlarida mujassamlashgan o 'qituvchi bilan o 'quvchilar hamkorligining pedagogik xususiyatlari. Zamonaviy ta'lim, 3, 63-68.